

Milé kolegyně a milí kolegové,

magister Johann Coler ze slezských Zlatých hor vydal ve Wittenbergu *Oeconomia* rozšířený kalendář na rok 1613. Má asi 1 000 stran, obsahuje kalendář trhů, snář, kuchařku, kapitoly o orbě, ptáctví, rybářství, lovu a knihu o nemocích. Jméno autora této části nenacházím (ale část knihy mi chybí), byl to lékař, odchovanec školy Paracelsa, popisuje stručné kazuistiky svých pacientů, rozepisuje recepty, někdy používá latinské termíny. Občas v ní listuji, podívejme se na kapitolu O těžké nemoci, kterou medicí (lékaři) obecně nazývají epilepsie.

Těžká nemoc (schwere Kranckheit), morbus caducus, nemoc padavá, člověk při ní padá, hodně třese tělem a často si rozbije hlavu a končetiny a z huby (Maul) mu vytéká krev a pěna. Nazývá se také morbus commitialis, Herkulova nemoc, nemoc sv. Valentina (oba měli mít záchvaty), svatá nemoc, těžká nemoc, morbus lunaticus, analepsia, catalepsia, epilepsia (to je ale někdy mírnější forma těžké nemoci)... Je to vlhká a studená nemoc – jsme

Obr. 1. M. Ioannes Coleri *Oeconomiae* neboli kniha pro domov, Wittenberg, 1613

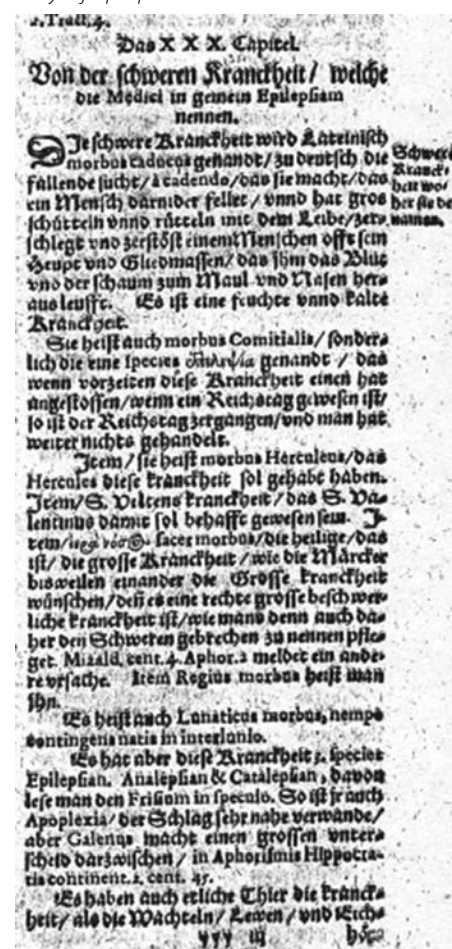

ve středověké patofyziologii. Víno způsobí záchvat tak, že tělo nekompenzuje dostatečně jeho teplotu, zahřeje srdce... nebo zahřeje mozek, nervy zvlhnou a změkknou. Apoplexia neboli rána (Schlag, trefil šlak – to známe) je blízké onemocnění.

Paracelsus, zakladatel iatrochemie, navrhuje podání kapek oleum vitrioli (složení není jasné) nebo oleum perlorum. Rozpuštěné korály patří k nejlepším lékům. Pár kapek se dá do vína nebo pálenky. Nejlepším prediktorem je smaragd. Když se položí na člověka se záchvatem a rozbije se, je morbus lethalis. Pokud zůstane celý, prognóza je dobrá. Zvlášť účinná je léčba z výběžku kosti pod lebkou (tedy výběžku obratle) ubohého hřištníka, který byl oběšen. Kost rozemletá a rozmíchaná v roztoku z lipového květu zastaví epilepsii, i když trvá dvacet let. Pro děti je zvlášť dobrý vývar z mladých vlaštovek. A tak dále, celá řada substancí, také použití žilou, teplá koupel... Zarazil jsem se nad jantarovým olejem, oleum succini, který se veře do nosních dírek anebo rozpustí v lipovém roztoku. Byl to terpentýn, tedy tekutina nebo sůl získaná destilací jantaru. Předpokládám, že obsahoval kyselinu jantarovou – základ succinimidů, které od r. 1951 používáme v terapii idiopatických epilepsií, především absencí. Autor popisuje dítě v těžkém stavu, leží klidně a oči má zpola otevřené, někdy trochu škube ručičkou (Hendelein), nejlepší je podat oleum succini s fenyklem. Že by nekonvulzivní status léčený předchůdcem succinimidů? Autor popisuje také 19letou dívku, která měla denně záchvaty, zastavil je jantarovým olejem v teplém pivě podávaném tři dni po sobě do nosní dírky. Některé další recepty jsou také zajímavé. Povařit bílý mák a vymačkat mléko, dítě uspi a záchvaty zastaví – tedy zřejmě účinek opiátu. Pak celá řada rostlin, třeba konvalinky. Obsahují toxické glykosidy, které se používaly jako slabší varianta náprstníku, ale několik staletí i pro léčbu epilepsie.

V patnáctém, šestnáctém století evropské myšlení měnila renesance, medicína se však stále opírala o starověké autority, ale začínalo se také bádát, zkoušet nové postupy, například Paracelsus. Přes chybné koncepty se v kontextu doby postupovo-

Obr. 2. O těžké nemoci, kterou medicí obecně nazývají epilepsie

valo racionálně. Když epidemie přicházela z jihu, otevíraly se okna jenom na sever. Protože infekce se přece šíří zápachem, tak se před nos dávaly voňavé látky, třeba parfém (někdy však se za účinnější považoval ještě větší smrad, asi si umíte představit, čím se mazalo). Věřilo se v nerovnováhu čtyř tělesných tekutin, takže se ochutnávala moč – a diagnostikovala jinak neznámá cukrovka. Léčba byla často neúčinná, ale jak vidíme, objevovaly se i léky, které mohly mít účinek. Dnes jsme jinde, ale také nevíme všechno...

Na vaše příspěvky

se i s redakční radou těší

prof. MUDr. Ivan Rektor, CSc.,

FCMA, FANA, FEAN

předseda redakční rady

